

„OM DE KINDEREN”

EEN VOORNAAM WERK, VOORNAAM van taal en stijl, Wilma's jongste roman „De Kruisboom”; ¹⁾ en dan bedoelen we met „stijl” en de zuiverheid, waarmee elke zin zijn rhythmischen gang gaat, en de oorspronkelijkheid van den roman als bouwwerk eener fijnzinnige persoonlijkheid, dat naar eigen stijl opgetrokken werd.

Wilma's latere romans, meer naar de dagelijksche werkelijkheid van het leven gericht dan haar eerdere literaire werk, boeiden ongemeen, en „De Kruisboom” zal allicht niet de mindere, eerder de meerdere zijn in dit opzicht.

Voornaam zijn de hoofdfiguren van dit werk; het klein-burgerlijke ons te schetsen als een botvieren aan de „copieerlust des dagelijkschen levens” ligt deze schrijfster niet: zij zoekt de voorname, de nobelheid, daarin bewijzende dat de auteur, de romanschrijver of -schrijfster ook in de keuze van zijn „stof” beperkt is wyl onderworpen aan de wet, dat wij alleen dat begripen, volkomen met onzen geest doordringen kunnen, waaraan we zelf verwant zijn.

Denk niet dat „klein-burgerlijk” hier een tegenstelling zou vormen met „eenvoudig.” Er is ook een voorname van den z. g. n. minderen man; hij zij boer, burger, visscher of fabrieksarbeider. Zieleadel is eender, hetzij die omhoog of omlaag wordt ontdekt. Maar het „klein-burgerlijke,” het geborneerd-zielige zal Wilma, als zij 't al aandacht waardig keurt, liefst heel gauw passeeren. Daardoor zijn haar o. a. niet gelukt de bladzij's die de scène in beeld brengen van hoe de smid Berkhout en zijn vrouw babbelen over de verhouding die er bestaat tusschen hun jongen en het voorname meisje Dorty van de huizinge „Meiland.” Hier gaat het wat melo-dramatisch toe, maar dat zijn nauwelijks twee bladzij's, die bijna niet tellen. Ook tante Jeltje's zielig figuurtjes is wat gechargeerd. Hoe kostelijk daarentegen verhaalt ze van het heel gewone dagelijksche gedoe op „Meiland,” hoe leven we mee met de familie van „Meiland,” met Vrouwe Wendelmoet, en haar twee kinderen Alf en Dorty. En hoe bekoort ons de stoere figuur van den ouden heer van „Meiland,” Welmoet's vader, een Boaz-figuur als „lanter”. ²⁾

Mee van de mooiste gedeelten vormen de bladzij's waar de dood van den ouden getrouwen Jan-Jilles wordt beschreven en de droefenis daarover van den ouden heer Van Werven. En dan die laatste rit van den „lanter” op zijn trouwen Nimrod, een bijna-stervende die groeten gaat wat hem van kinsbeen af lief en vertrouwd was . . .

Voor mij is, om deze gedeelten vooral, dit boek me lief geworden, meer nog dan om de wijze waarop het huwelijksprobleem, dat toch eigenlijk voor de schrijfster was: het „pièce de résistance,” hier ter sprake, ter ernstige bespreking aan de orde werd gesteld . . .

Dr J. Haantjes ontkent in het tijdschrift „Opwaartsche wegen” dat Wilma's boek een tendenz zou bevatten. Hij haalt dan aan wat Roel Houwink schreef over „De Kruisboom” in de Nieuwe Rotterd. Courant „een levensverbeelding, die geheel en al gedragen wordt door het geloof.” Haantjes zegt dan: „Nergens in Wilma's romans spitst dit Christelijk geloof zich toe tot de opzettelijkheid van tendenz en moraal; daarvoor wortelt het te diep, heeft het ook te zeer haar geheele werk als doortrokken.”

Wij kunnen het eens zijn met Roel Houwink en toch volhouden, dat „De Kruisboom” wel degelijk zich richt naar een oplossing van het probleem, door dezen roman aan de orde gesteld: Is het huwelijk in wezen onontbindbaar? De schrijfster stelt het niet alleen aan de orde, maar tracht tevens ons te overtuigen van de juistheid van haar kijk op het vraagstuk. Zij geeft de tragiek der scheiding, den nood van man en vrouw, maar vooral die van de kinderen en poneert de stelling, laat die telkens weer poneeren door de hoofdpersonen: dat de kinderen het onverbrekkelijk zegel zetten op een huwelijk. Rond om deze tendenz zal er veel „geboomd” worden, althans kunnen geboomd worden naar aanleiding van dit werk. De strekking prikkelt nu eenmaal tot bezinning en tot tegenspraak. Zeker vooral hierom: dat wij er allen in betrokken zijn, dat het ons raakt aan de eigen ziel. Het zou echter te betreuren wezen, als om die tendenz, waar men 't al of niet mee eens kan wezen, de literaire schoonheid van dit werk uit het gezichtsveld raakte. Want de kunstenaars, de romanière Wilma bereikte in dit laatste boek toppunten van schoonheid, zoowel in taal-plastiek, als in de psychologische uitbeelding.

In de karakterteekening der kinderen, Dorty en Alfred, bewijst de schrijfster haar meesterschap: de nood der kinderen onder de verscheurdheid van het huwelijk der ouders is zuiver doorvoeld; het spontane temperamentvolle meisje en de meer schuchtere jongen reageeren elk naar eigen aard op de langzaam tot hun doordringende zekerheid eener tragiek die hun beider jonge leven overschaduwet . . . En misschien altoos zal blijven benauwen . . . Want zij houden van moeder en vader beiden. Aan 't eind van dit boek staat het vraagteeken: zal het nog goed kunnen worden? Maar 't is een lichtend vraagteeken.

Wilma's realisme is niet het realisme van een schrijfster als Ina Boudier-Bakker, die het vraagteeken der verscheurdheid zonder meer laat staan: Wilma opent perspectieven van mogelijk herstel, van mogelijke hereeniging na scheiding. Daartoe dringt haar het geloof in de regenererende kracht van Christus. Daartoe dringt haar: de kruisboom, het symbool van het offer, dat tot offeren drijft. Wilma's realisme is nooit los van haar Christelijk idealisme. Daardoor forceert zij de realiteit en komt de zuiverheid van haar psychologie in het gedrang. Ook in dit boek is er een tekort in psychologischen zin. Zijn de kinderportretten uitnemend geslaagd, aanvaardbaar, van den man Alfred, en van de beide vrouwenfiguren Welmoet en Nina kan dat niet ten volle gelden.

Voorals Nina blijft vaag; zij komt als hoofdfiguur te weinig op het eerste plan. Welmoet staat wel ten voeten uit voor ons, in haar nobele voorname, in haar gereserveerdheid en koele hoogheid, die de verwijdering tusschen haar en Alfred bewerkt. Doch, zielkundig lijkt het ons onbetwistbaar, dat het conflict tusschen man en vrouw, doordat er een derde — Nina — in 't spel komt, te geforceerd wordt gedrongen naar het tragische einde: de echtscheiding. Daar kon een vrouw als Welmoet, diep-in een vurig wilskrachtig temperament, niet dan na echtbreuk van zijn zijde eerst toe gekomen zijn. Zij wist immers, dat de rechtbank haar eisch tot scheiding slechts door een warnet van leugens heen ontvankelijk zou kunnen verklaren. En toch: hij dwingt haar tot die verschrikkelijke catastrofe zonder dat wij, lezers ervan overtuigd zijn. Hier voelen we, het kon ook moeilijk anders, dat de psychologische dwang der feiten niet zoozeer, maar de tendenz van de schrijfster overweegt en drijft.

(Slot volgt.)

A. WAPENAAAR

¹⁾ Uitg. van Uitg. Mij „Holland,” Amsterdam. ²⁾ Landheer.

symbool van de ijdelheid, welke de Prediker in doffe kerkhofklanken beschrijft... En juist nu sterft Juffrouw Ploegsma.

Is dit niet bijzondere leiding Gods?

Zoo zijn ook deze moeilijke dagen weer voorbij.

De Zondag, met vooral 's morgens weer zoo'n stampvolle kerk, zulk een diep ontroerde gemeente, zulk een ontzaglijk aangrijpende roepstem, welke haar stempel zette op den geheelen dienst, en in het bijzonder op de preek... Er bleven niet veel oogen droog, toen we dat ernstige vers van Psalm 39 zongen...

De Maandag, de dag der begrafenis, dag van weemoed en rouw, en toch ook weer dag van Geesteswerking en hemellicht!

O, die troostglans, die scheen door de donkere rouwkamer heen en over het geopende graf, zich badend in milden Septemberzonnenschijn! Wat zijn Gods kinderen toch rijk, ook in de grootste smarten!

Alleen Ploegsma...

Heeft hij dien troost genoten?

Ik weet het niet: hij is als versuft, als gebroken door den slag.

Hij zegt niet veel, niets haast.

Ik geloof, dat hij geheel in 't donker leeft. Mijn hart is één bede: „Schenk hem toch Uw licht te zien, o God...” —

Het leven gaat weer door. 't Herneemt altijd zijn rechten, al maakt de dood ook de diepste insnijdingen.

Het is een drukke week; elken avond bezet: catechisatie, vergaderingen, kerkeraad, klassis nog a.s. Donderdag.

En: — Woensdagavond moet ik beslist hebben.

De tijd van beraad is dan om.

Daar is zoeven nog een telegram uit Frederiksstad gekomen, of ik morgen een deputatie van den Kerkeraad kan ontvangen.

Het kán, maar wat zal 't moeilijk worden!

De deputatie is geweest: Ds Van Heulen en de scriba van den Kerkeraad.

Ze hebben gepleit, gepleit...

Na hun weggaan heb ik tegen Tine gezegd: „Ik geloof, dat ik 't moet aannemen...”

Maar 's nachts kan ik den slaap niet pakken.

Voordurend zie ik het gezicht van Ploegsma vóór me.

Ook dat van zijn vrouw — gelijk ze beiden op dien avond zaten te betoogen, dat ik nog niet weg mág... dat mijn taak nog niet is afgeloopen, hier in Oldestaten.

Ach, kwam er maar licht, kwam er maar antwoord.

Opeens staat Ploegsma's gezicht na het sterven van zijn vrouw me voor den geest. Dat in-droevige, moevragende gezicht...

Het wordt als een lichtstraal in mijn bewustzijn geworpen:

Mag ik nú weggaan, en dezen gebrokene zoo achterlaten?

Zou het niet juist precies tegen den geest van Juffrouw Ploegsma ingaan, als ik dát deed...?

Heere, is dát Uw antwoord?

Den volgenden morgen schrijf ik mijn brief, waarin ik meen, te moeten bedanken, hoe ontzaglijk veel me ook in Frederiksstad aantrekt.

En dan blijft het blij, rustig in mij. In óns. Want ook Tine kan er zich volkomen mee vereenigen.

(Wordt vervolgd)

„OM DE KINDEREN”

(SLOT)

„IK GELOOF ONMIDDELIJK,” ZOO ZEGT Welmoet in die laatste beslissende minuten, „dat er niets bestaat tusschen Nina en jou, maar Nina had hier wel zulk een groote plaats, dat ze bij de verwijdering, die er tusschen ons bestond, de mogelijkheid dat we elkander weer zouden zien zooals vroeger, hoe langer hoe twijfelachtiger maakte. En dat had je kunnen begrijpen.”

In stee van deze ingewikkelde zin ware hier een kreet als van een vertwijfelde beter op zijn plaats geweest. Want intuïtief voelde Welmoet, dat Nina hem dreef tot den eisch, nu maar voor goed met elkaar te breken. En zou zij hem dat niet in het gezicht hebben gezegd? Dat hij scheiding wilde „om de kinderen” moet ge als een smoesje gevoeld hebben.

En zou zij, geloovende dat er „niets bestond” tusschen Nina en Alfred, zich zoo gauw tot een scheiding, nog wel op haar eigen instigatie, hebben laten dringen? En ook later verstaan we Welmoet niet, als zij eenen andermaal den van haar gescheiden man op „Meiland” ontvangt, met hem spreekt over de belangen van hun kinderen, over Dorty's huwelijksplan b.v. en — zwijgen kan over wat er gepasseerd is, over haar grondeloos verdriet.

Zeker, dan heeft Welmoet onder den kruisboom gestaan en — geleerd, maar het echt-Christelijke heft het echt-menschelijke niet op. En bovendien: zij had hem nog lief, zij het dan met een stervende liefde, maar hoe vermocht ze dan te zwijgen?

Maar: de tendenz van het boek is, dat het huwelijk „om de kinderen” onontbindbaar zal blijken te zijn: hij zal terugkeeren om de kinderen, zij zal de liefde voor den andere, Philip Rabot, verloochenen, om de kinderen. En daarom blijft er tusschen die twee gescheiden echtgenooten een band trekken, het heele boek door. Maar: hier hapert het dan ook met de psychologie. Hoe heel vreemd doet aan de bezorgdheid van Alfred voor haar, blijkens deze boodschap die Philip haar brengt:

„Je moet eerst gaan zitten Welmoet, 't is niets met Alfred, maar Nina heeft hem gisteren een dochttertje geschonken, een heel teer wezentje; de dokter is bang dat het niet in leven zal blijven. Alfred telegrafeerde me gisteren; hij was bang, dat je het uit de courant of van vreemden zou hooren.”

We aanvaarden die „bange” bezorgdheid van Alfred niet. En 't is alleen maar onbegrijpelijk, dat Welmoet nog luistert, nog er over napaat zonder te bezwijken, of althans het spreken daarover niet met hartstochtelijk woord of gebaar afwijst. Op zulke momenten ontvangt een reeds stervende liefde den doodsteek.

We begonnen dit artikel met te zeggen, dat het klein burgerlijke te beschrijven deze schrijfster niet ligt. Ook het demonische van het geval dat zij hier tracht te benaderen, komt niet genoeg uit. Misschien ook omdat zooals Dr Haantjes in z'n studie „Over Wilma en haar werk,” zegt „de genezing en de verlossing hun vreugde reeds vooruit werpen.” Doch dan blijkt ook hier weer, hoe haar idealisme geweld doet aan de psychologie harer figuren, wilt ge: aan de realiteit. ❧

Wilma's boek herinnert aan Deensche schrijfsters als Ingeborg Maria Sick (Heilig Huwelijk) en Blicher

Clausen. Van deze laatste noemen we vooral „Inga Heine.” Ook daar is een derde de „spelbreekster” van het huwelijk. Maar die derde — zoo wil de schrijfster zeggen — was eigenlijk de ware „Eva” voor den man; de liefde tusschen haar en hem was zuiverder, volkomener dan tusschen de wettelijk gehuwden, wier liefde niet gedragen werd door een geestelijke saamhoorigheid. Het slot van de historie is, evenals in „De Kruisboom,” dat „om het kind” de man blijft bij wie wettig zijn vrouw is. Doch: het huwelijk was geweest; slechts als vrienden, niet als man en vrouw, slechts als vader en moeder van het kind, besluiten ze saam te blijven. Zoo'n oplossing is vrij gewaagd, niet meer dan een noodsprong.

Alfred en Nina passen, althans wat hun beider muzikalen aanleg betreft, beter bij elkaar dan Alfred en Welmoet. En eigenaardig is het dat in Welmoet een groote, sterke liefde ontwaakt voor den nobelen humanist, Philip Rabot. Wil de schrijfster daarmee zeggen, dat het mogelijk is voor de tweede maal zóó lief te hebben als de eerste keer? Of dit: dat Alfred en Welmoet toch eigenlijk elkaar niet zoo liefhadden als voor een duurzaam huwelijksverbond noodzakelijk is, zoodat ten slotte, als in Goethe's roman „Die Wahlverwandtschaften,” de sterkere aantrekking komt van andere zijde en de eerste verbintenis uiteenvalt, zoodat het door de kracht van een geestelijk magnetisme tot nieuwe binding komt? We vragen slechts, zooals Welmoet zelf vraagt: „Ze heeft eerst Alf liefgehad, waarachig liefgehad en ze heeft geloofd, dat deze liefde eeuwig was, tot voor korten tijd geloofde ze het nog. En nu heeft ze Philip lief. En Alf heeft Nina lief. Of is het geen liefde? Wat is liefde? Wat heeft „wet” met dit alles te maken? Dat vraagt ze zich voor de zooveelste maal af. Maar als „wet” er niet mee te maken heeft, wat heeft dan de macht zóó te binden? als er geen liefde meer is? „De kinderen!”

Hier rijst weer een vraag: hoe zou de oplossing van het probleem geweest zijn, indien het huwelijk kinderloos was geweest? Ware dan een blijvende scheiding te verkiezen geweest boven een hereeniging?

En als het kindje van Nina en Alfred eens niet gestorven was?

„Om de kinderen” d.w.z. een reden van opportuniteit, al is dit dan ook de nood der kinderen, maar: hoe staat het dan met den eisch der liefde tusschen man en vrouw? Leeft die liefde nog na zoo'n demonisch verraad, aan haar gepleegd? En Wilma zal zeggen: het Kruis — het Kruis.

Aan het slot van het boek vinden we Welmoet onder den Kruisboom en we hooren haar zeggen tot Alfred: Bij den Kruisboom wordt je heele leven afgebroken, maar je leert er ook bouwen. Ik heb al zoo lang onder den Kruisboom gestaan ... veel langer dan jij ... dat is een genade van God.”

Een groot en grootsch idealisme spreekt uit deze finale, die een perspectief opent op een her-eeniging, maar het zegt veel, dat de finale tevens een vraagteeken is, want een nieuwe samenbinding beteekent nog grooter waagstuk dan de eerste, die zoo tragisch ontbonden werd. Maar dat groote waagstuk is dan ook alleen aan te durven, als man en vrouw beiden allereerst één zijn in

Christus, hun leven hebben leeren verliezen, om het uit Zijn opstandingsleven geheel vernieuwd terug te ontvangen.

Wilma weet wel wat er in een menschenhart verzet aanteekeent tegen deze finale van algeheele regeneratie door de kracht van Christus.

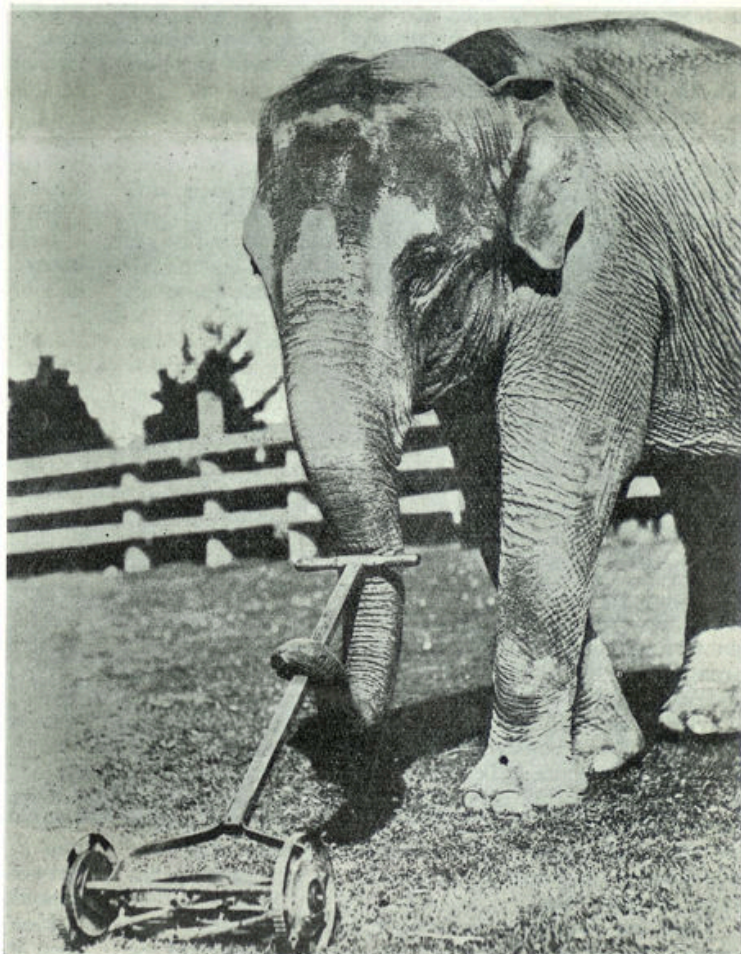
Welmoet zelf drukte het eens zóó uit, toen haar vader haar waarschuwde aan den voet van het Kruis elkaar en het leven te leeren dienen:

„Lieve, goede vader, maar achter dezen dienst moet toch als eerste voorwaarde de liefde staan! Als daarin een breuk komt, dan heeft de gekruisigde Heer daarvoor geen genezing. Hij stierf voor de zonden, maar niet om gebroken geluk weer te lijmen.”

Het klinkt bijna cynisch, maar: zoo reageert ons natuurlijk hart op een tragisch geval, als Wilma ons zoo omstandig en met zooveel talent uitspoon. Wij zouden zeggen: Welmoet en Philip zijn op elkaar aangewezen — heerlijk dat zij hem en hij haar vond.

Maar Wilma kan daar geen vrede mee hebben ... om den nood der kinderen. Maar toch ook, omdat ze voor het hoogste geluk van vader en moeder in hun een-zijn als man en vrouw geen anderen uitweg weet dan door de zelfverloochening heen naar het leven-voor-elkaar — onder den Kruisboom ...

A. WAPENAAR

Een handige hulp, speciaal voor kleine stadstuinen!